

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

**Sumy State Pedagogical
University named
after A. S. Makarenko
ISMA University
of Applied Sciences**

ISMA
ANNO 1994

**ISMA University
of Applied Sciences**

**“MODERN EDUCATIONAL STRATEGIES
UNDER THE INFLUENCE
OF THE DEVELOPMENT
OF THE INFORMATION SOCIETY
AND EUROPEAN INTEGRATION”**

Scientific monograph

**IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING**

2024

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 2 dated 28.02.2024*

REVIEWERS:

Djakons Romans – Dr.sc.ing., Professor, Academician, President of ISMA University of Applied Sciences;

Semenikhina Olena Volodymyrivna – Doctor of Pedagogy, Professor at the Department of Informatics, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko;

Dehtiarova Nelia Valentynivna – PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Informatics, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko;

Yurchenko Artem Oleksandrovyh – PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Informatics, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

“Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration” : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. 648 p.

© Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko, 2024

© ISMA University
of Applied Sciences, 2024

ISBN 978-9934-26-405-4

CONTENTS

SECTION 1. USE OF ICT IN TEACHING AND LEARNING LATIN (Balalaieva O. Yu.)	1
1. E-libraries and databases.....	2
2. Online courses, software, e-textbooks, tutorials.....	3
3. Dictionaries and translators.....	5
4. Experience of the using e-learning tools based on visualization in veterinary students' training.....	7
SECTION 2. LIFELONG LEARNING AS A PART OF THE STABLE EDUCATIONAL DEVELOPMENT OF EUROPEAN INTEGRATION (Bykonja O. P., Borysenko I. V., Ihnatovych T. Z.)	24
1. Programmes of cooperation and interaction of Ukraine with the European Union	25
2. Education as the basis of intellectual, scientific and cultural development of a person lifelong learning	27
3. Stable development in the field of education	31
SECTION 3. OPTIMIZING AND MODERNIZING THE CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A MODERN SPECIALIST-PROFESSIONAL IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (Bondarenko V. V., Shein V. S.).....	24
1. European and world experience in finding ways to improve and develop educational systems	24
2. Challenges of the times and innovative approaches to the system of higher education in Ukraine.....	28
SECTION 4. THE TENDENCY OF USING THE INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL PREPARING THE MILITARY LAWYER (Budanov O. P., Oliinyk Yu. S., Budanov P. F.).....	36
1. The information technology as a means of educating law students in the educational area of the military legal departments	39
2. The information technology's role in the improvement of professional training of future military students	40
3. The using the information technologies in the automatic learning means for training law students in their own.....	42
SECTION 5. CHALLENGES AND POTENTIAL OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT (Hachak-Velychko L. A.).....	49
1. The essence and possibilities of using artificial intelligence in education.....	50

2. Challenges and obstacles in the application of artificial intelligence in the educational environment.....	53
3. Advantages and potential of using artificial intelligence in education	57
SECTION 6. THE USE OF ONLINE SERVICES IN THE EDUCATIONAL PROCESS IS A BASIC REQUIREMENT FOR PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN TODAY'S CONDITIONS (Hirniak S. P., Musiak N. P.)	
1. Use of online services and electronic educational resources in the educational process of primary school	65
2. The use of online services in primary classes as an alternative form of organizing the educational process: lessons from the pandemic and war	78
SECTION 7. FORMATION AND DEVELOPMENT OF CHILDREN'S ECOLOGICAL BELIEFS IN THE PROCESS OF RESEARCH-BASED TEACHING OF NATURAL AND MATHEMATICAL SUBJECTS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES: NEW PEDAGOGICAL THINKING (Hrybiuk O. O., Volynets Yu. V.)....	
1. Psychological and pedagogical foundations of environmental education of students in the process of research teaching of natural and mathematical subjects.....	87
2. Designing the content and process of acquiring environmental knowledge in the process of research teaching of mathematics.....	102
3. Solving research problems with pedagogically balanced use of variable models of computer-oriented methodological system of research teaching.....	108
SECTION 8. DESIGNING AN OPEN INFORMATIONAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION TAKING INTO ACCOUNT THE RESOURCE HIERARCHY (Guraliuk A. H., Terentieva N. O.).....	
1. Informational educational environment and open educational environment as evidence of digital transformation.....	119
2. IEE design: hierarchy of resources	124
SECTION 9. NON-FORMAL EDUCATION AS THE IMPLEMENTATION OF THE INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF THE APPLICANT IN THE STUDY OF INFORMATICS DISCIPLINES (Dehtiarova N. V.).....	
1. Non-formal education. Causes and types of non-formal education.....	133
2. Popularity of non-formal education among students and specialists (research 2021–2023).....	138

3. Description of the experience of integrating informal education into formal education in the study of computer science disciplines 142

SECTION 10. DIGITAL TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION ON THE EXAMPLE OF UNIVERSITIES IN THE KHARKIV REGION

(Dymchenko O. V., Smachylo V. V., Rudachenko O. O.)..... 150
1. Current State, Challenges, and Directions in Higher Education Transformation in Ukraine 152

SECTION 11. FEATURES OF THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOL PROFILE SPECIALISTS IN MODERN CONDITIONS

(Kalichak Yu. L.) 172
1. Prerequisites for the use of information technologies in the pre-school education system 175
2. Formation of health care competences of future educators using information technologies 178
3. Practical aspects of the training of future preschool education specialists..... 188

SECTION 12. ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEARNING AND TEACHING: INNOVATIVE DIGITAL COMPETENCES

(Kartashova L. A.) 196
1. Emergence of the prerequisites of the problem and formulation of the problem 198
2. Analysis of existing methods of solving the problem and formulating the task..... 200
3. Formation of innovative digital competences in the conditions of postgraduate education 212

SECTION 13. ACTUAL ASPECTS OF NON-FORMAL EDUCATION IN MEDICINE (Kovtun L. O.)..... 223

1. Non-formal medical education of students of higher education of ONMedU 226
2. Nonformal medical education of physicians 228

SECTION 14. ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FIELDS OF MEDICAL EDUCATION AND SCIENCE

(Kolesnikov Ye. B., Kryzhevskiy V. V., Ihnatieva A. H.)..... 239
1. Artificial intelligence in the field of medical science..... 239
2. Artificial intelligence in the field of medical education 246

SECTION 15. MODERN EDUCATIONAL STRATEGIES AS A FACTOR OF PSYCHOSOMATIC HEALTH SAFETY OF UKRAINIAN STUDENTS (Korniienko O. V.).....		256
1. General overview of textbooks, materials of scientific conferences, monographs content on the development of a dynamic information society		257
2. Implementation of face-to-face and distance learning on the example of concept “Safety and maintenance of psychosomatic health of student youth” (2006–2009) (based on the materials of the published article)		261
3. Discussion possibilities of using Facebook in educational, scientific and professional activities of specialists in the humanitarian and natural sciences.....		265
4. Facebook as a classroom/distance teaching/learning platform (personal experience 2018–2021).....		268
SECTION 16. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF THE SPIRITUAL VALUES OF FUTURE TEACHERS IN THE INFORMATION AND COMMUNICATION SPACE (Lappo V. V.)		276
1. Structural components of the process of forming the spiritual values of student youth		276
2. Features of pedagogical support in the process of forming the spiritual values of students		284
3. Pedagogical support for the process of forming the spiritual values of student youth		288
SECTION 17. INTERCULTURAL COMMUNICATION TRAINING IN AN INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECT (Levchenko V. V., Forostiuk I. V.)		298
1. Basic approaches and strategies of work in the field of intercultural youth communication		299
2. Description of the “Concordia” training program		303
SECTION 18. DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF TEENAGERS IN THE CONTEXT OF PERSONAL GROWTH (Mahdysiuk L. I., Mahdysiuk D. E.)		315
1. Study of the concept of emotional intelligence in modern psychology		316
2. Characteristics of the component of emotional intelligence in adolescence ..		321
3. Peculiarities of the process of personal growth of teenagers and the concept of personal maturity		323
4. Peculiarities of emotional intelligence in differentiation by gender indicator.....		326

SECTION 19. THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN CAREER GUIDANCE ACTIVITIES (Ostroha M. M.).....	333
1. Analysis of current research.....	333
SECTION 20. ANALYSIS OF THE STATE OF INFORMATION HYGIENE ISSUES AMONG STUDENTS IN UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS (Rudenko Yu. O.).....	362
1. The theoretical foundation of a comprehensive approach to understanding the essence of information hygiene and related terms ...	363
2. State of formation of nformation hygiene skills in youth.....	375
SECTION 21. FORMATION OF STUDENTS' HEALTHY LIFESTYLE SKILLS IN NON-FORMAL EDUCATION (Samokhvalova I. Yu.).....	387
1. Theoretical approaches to organizing non-formal education	388
2. Development and implementation of a model of formation of healthy lifestyle skills of students in the conditions of non-formal education	399
SECTION 22. THE THEORY OF BILINGUAL EDUCATION: A RETROSPECTIVE OF THE CONCEPTUAL APPARATUS (Snizhko N. V.).....	417
1. Aspects of bilingualism concept study. Typology of bilingualism	418
2. Bilingual education: values, purpose. Bilingual teaching as a means of obtaining professional education	426
SECTION 23. TRANSFORMATION OF TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN NON-FORMAL POSTGRADUATE EDUCATION ON THE BASIS OF PROJECT "EDUCATION FOR PEACE" (Sorochan T. M.).....	440
1. Ukrainian Open University of Postgraduate Education regarded as concept of digital educational ecosystem for transformation of professional development of teachers	442
2. Content and technologies used for training of teachers under project "Education for peace"	452
SECTION 24. DEVELOPMENT OF YOUNG PEOPLE'S CRITICAL THINKING IN THE AGE OF DEVELOPMENT OF TECHNOLOGIES WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE (Tolochko S. V., Bordiug N. S., Godunova A. V.).....	462
1. General information about artificial intelligence	464
2. Perception of AI technologies by education applicants	467
3. Using of artificial intelligence based on Chat-GPT in the educational process	475
4. Improving literacy in the field of AI among students	478

5. Development of young people’s critical thinking in the age of digital technologies	482
SECTION 25. NON-FORMAL CYBER EDUCATION: A MODERN “WINDOW OF OPPORTUNITY”	
(Uvarkina O. V., Shevchuk O. S., Horniichur I. V.)	491
1. Non-formal cyber education in the USA: modern learning experience ...	492
2. Experience of Non-formal cyber education in Europe (Netherlands, Spain)....	498
SECTION 26. DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS THROUGH ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND LANGUAGE LEARNING (Khalabuzar O. A., Shymanovych I. V.)	
1. Problem formulation and purpose of the study	506
2. Analysis of relevant research.....	507
3. Results and discussions	510
SECTION 27. CULTURE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION AND EMOTIONAL INTELLIGENCE: IDENTIFYING CONNECTIONS (Kharchenko I. I., Semenikhina O. V.)	
1. Analysis of current research	526
1. Analysis of current research	527
SECTION 28. TRENDS IN THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL TRAINING: ANALYSIS OF THE USE OF CLOUD TECHNOLOGIES IN EDUCATION (Yurchenko A. O., Momot R. A.).....	
	577

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В МЕДИЦИНІ

Ковтун Л. О.

ВСТУП

Неформальна освіта або «прихована освіта в медицині» є однією із важливих форм удосконалення та розвитку професійних компетентностей, набутих у формальній освіті, де потреби та інтереси поставлені в центр, а часові рамки відсутні.

Стосовно Закону України «Про освіту» неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершатися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій¹.

Основні цілі неформальної освіти:

- професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти;
- підвищення якості освітніх послуг, які надаються Університетом;
- підвищення ефективності наукових досліджень;
- підвищення конкурентоздатності випускників Університету на вітчизняному та міжнародному ринках освітніх послуг та праці;
- збагачення індивідуального досвіду учасників освітнього процесу щодо інших моделей створення та поширення знань.

Перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті – це процес визнання в системі формальної освіти знань, умінь та інших компетентностей, набутих у неформальній освіті.

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті в Університеті здійснюється відповідно до Положення «Про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній / інформальній освіті».

Нормативно-правові документи, які регламентують процедуру визнання результатів, отриманих у неформальній освіті:

- стаття 8. Закону України “Про освіту” (2017 р.);
- порядок визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки

---

¹ Конституція України : Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. зі змінами 2024 р. № 2145-VIII Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. Ст. 8.

України 08.02.2022 № 130, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 16.03.2022 № 328/37664²;

– положення «Про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній/інформальній освіті здобувачами вищої освіти в Одеському національному медичному університеті»³.

Для того, щоб зрозуміти діяльність неформальної освіти в медицині, треба знати, як інтерпретується формальна освіта.

Формальна освіта – це модель, яка має систематично організовану та структуровану навчальну програму, яка передбачає присутність викладача, здобувача вищої освіти або курсанта. Навчальні медичні заклади керують навчальними програмами, а їх кінцева мета є надання певного виду сертифікату чи ступеня або заліку.

Неформальна освіта – це пластичний процес із визначеною методологією, вона здатна адаптуватися до потреб та інтересів як майбутніх, так і досвідчених лікарів. У такому процесі час не є заздалегідь встановленим фактором, оскільки він визначається темпом навчання, не має на меті надання формальної сертифікації чи вченого ступеню⁴.

Неформальна освіта не має навчальних програм і відбувається через досвід. Він складається з випадкових або цілеспрямованих способів співпраці з іншими людьми та з отримання нової інформації та повсякденних навичок.

Неформальне навчання сприяє безперервному професійному розвитку, особистісній майстерності та зміцненому потенціалу. Визначення неформального навчання може бути ключом до розвитку професійної орієнтації на навчання протягом усього життя.

Неформальна освіта в Європейському Союзі розглядається як один із головних елементів соціальної моделі розвитку. Основними постулатами неформальної освіти, сформульованими Міжнародною комісією ЮНЕСКО, стали: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити⁵.

---

² Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08 лютого 2022 р. № 130. № 328/37664 Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. Ст. 8. Ч. 5.

³ Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній/інформальній освіті здобувачами вищої освіти в Одеському національному медичному університеті: наказ від 28 грудня 2021 р. № 710-0.

⁴ Johnson M., Majewska D. Formal, non-formal, and informal learning: What are they, and how can we research them? Cambridge University Press & Assessment Research Report. 2022. 35 p.

⁵ Banit O., Vashchenko L. Non-formal development trends of adult education in Ukraine. UNESCO Chair Journal "Lifelong Professional Education in the XXI Century. 2021. № 3. P. 23–27.

Неформальна освіта в умовах суспільства виконує комплекс функцій до яких входять адаптація, інформація, розвиток⁶.

Адаптаційна функція включає розуміння і прийняття нових умов життя; інформаційна функція – це вміння знайти, вибрати, використати необхідну інформацію, підвищити грамотність; розвиваюча функція – це оволодіння новими способами діяльності.

Неформальна освіта має на меті трансформацію внутрішнього світу людини і проходить у кілька етапів:

- прийняття відповідальності за власні дії, результат яких задалегідь невідомий;
- тривога з приводу реалізації різних варіантів майбутнього, власної причетності до побудови образу бажаного результату, здатності реалізувати задумане;
- усвідомлення можливостей, які відкриваються в певних видах діяльності;
- прийняття відповідального рішення про припинення діяльності;
- усвідомлене оцінювання результату як особистісного самозростання, досягнутого завдяки власній ініціативі⁷.

Загальні характеристики неформальної освіти:

- жодних вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень для учасників, часто не обмежених у часі;
- ніяких кваліфікаційних вимог і формального оцінювання навчальних досягнень учасників;
- необов'язковість і добровільність;
- гнучкість і мобільність⁸.

Переваги неформальної освіти полягає в тому, що вона пластична і краще пристосовується до потреб та інтересів людини.

Принципи, на яких ґрунтується неформальна освіта:

- "Навчання через дію" – цей принцип означає набуття різних навичок через практичну діяльність.
- "Вчитися взаємодіяти" – цей принцип передбачає отримання практичних знань про відмінності, які існують між людьми, навчання працювати в команді та заохочення до співпраці з іншими.

---

⁶Souto-Otero M. Young people's views of the outcomes of non-formal education in youth organisations: Its effects on human, social and psychological capital, employability and employment. 2016. *Journal of Youth Studies*. Vol. 19. № 7. P. 938–956.

⁷Aruștei C. C., Florea N., Manolescu I. T. Forms of learning within higher education. *Blending formal, informal and non-formal. Cross-Cultural Management Journal*. 2023. № 1. P. 7–15.

⁸Gonzalez S., Bonal X. COVID-19 school closures and cumulative disadvantage: Assessing the learning gap in formal, informal and non-formal education. *European Journal of Education*. 2021. Vol. 56. № 4. P. 607–622.

– "Вчитися, щоб вчитися" – цей принцип передбачає набуття навичок пошуку інформації та її обробки, аналізу власного досвіду та визначення індивідуальних освітніх цілей, а також уміння застосовувати все вищезазначене в різних життєвих ситуаціях⁹.

1. Неформальна медична освіта здобувачів вищої освіти ОНМедУ

Здобувачі вищої медичної освіти на початку та в процесі свого навчання у закладі відчувають конфлікт між особистими та професійними цінностями, розмірковуючи про те, яким лікарем у майбутньому вони стануть¹⁰.

Тому неформальну освіту для здобувачів вищої медичної освіти в процесі навчання можна умовно поділити на:

- підготовчу, що надає можливість підвищити рівень знань, якісно підготуватися до оцінювання навчальних досягнень;
- додаткову, яка спрямована на всебічне задоволення освітніх потреб здобувача в інтелектуальному, духовному, моральному, фізичному та професійному вдосконаленні;
- альтернативну, основа якої є вільний розвиток здобувача вищої освіти, в тому числі вибір між дистанційним та очним навчанням.

З огляду на вищевикладене можна виділити головні принципи неформальної освіти для здобувачів вищої медичної освіти:

- відповідність – забезпечення викладання, орієнтоване та спрямоване на потреби здобувачів;
- гнучкість до того, що викладають;
- участь у тому, що здобувачі є активними учасниками свого навчання, залучення їх до виконання програм неформальної освіти;
- захист здобувачів вищої медичної освіти – місця для отримання неформальної освіти повинні бути безпечними та відповідати санітарним умовам;
- залучення всіх здобувачів вищої медичної освіти до всіх аспектів неформальної освіти, незалежно від здібностей, поважаючи та використовуючи відмінності між ними, як ресурс для викладання та навчання;

---

⁹ Hodkinson P., Colley H., Malcolm J. The Interrelationships Between Informal and Formal Learning. *Journal of Workplace Learning*. 2003. Vol. 15. № 7/8. P. 313–318.

¹⁰Niemi P. M. Medical students' professional identity: self-reflection in the preclinical years. *Journal of Medical Education*. 1997. Vol. 31. № 6. P. 408-15.

– якість: програми неформальної освіти мають академічний потенціал та відповідають професійним потребам здобувачів вищої медичної освіти¹¹.

З погляду категорій навмисності та усвідомлення, можна визначити три форми неформальної освіти здобувачів вищої медичної освіти: самоспрямоване навчання, випадкове навчання та усупільнення.

Самоспрямоване навчання охоплює елементи цілеспрямованості та усвідомлення, оскільки здобувач має бажання навчатись ще на початку процесу й відчуває, що вивчив щось.

Випадкове навчання – це навчання, коли категорій цілеспрямованості немає, набувши досвід, здобувач вищої медичної освіти усвідомлює, що певне навчання вже відбулось.

Усупільнення належить до інтернаціоналізації цінностей, ставлення один до одного, поведінки, вмінь, що відбуваються у повсякденному житті.

До основних складових частин неформальної медичної освіти в ОНМедУ належать: навчальні програми, курси, семінари, гуртки, лекторії, що організуються і проводяться поза традиційною системою освіти¹².

Неформальна медична освіта переважною мірою орієнтована на фактичний результат, що визначає нове самовизначення, нову інформованість, нові способи діяльності.

Неформальну медичну освіту в ОНМедУ можна охарактеризувати наступним чином:

- суспільним характером керівництва;
- різноманітністю програм і термінів навчання;
- поєднанням форм наукових і практичних знань;
- добровільним характером навчання;
- систематизованістю навчання;
- цілеспрямованою діяльністю здобувачів вищої освіти;
- спрямованістю на задоволення освітніх професійних потреб;
- створенням комфортного освітнього середовища для навчання;
- можливістю психологічного захисту в стресових умовах (воєнний стан тощо).

Діяльність неформальної медичної освіти в ОНМедУ для здобувачів вищої освіти – це чітко спланована система отримання здобувачами

---

¹¹White M.T., Borges N.J., Geiger S. Perceptions of factors contributing to professional identity development and speciality choice: a survey of third- and fourth-year medical students. *Annals of Behavioral Science of Medical Education*. 2011. Vol. 17. № 1. P. 18-23.

¹²Monroe L. Identity, identification and medical education: why should we care? *Journal of Medical Education*. 2010. Vol. 44. № 1. P. 40-49.

практичних навичок у процесі навчально-професійної діяльності, вона надає простір для розширення і посилення навчання знаннями, уміннями і навичками творчої праці на практико-дослідницьких, науково-дослідницьких й інноваційно-дослідницьких рівнях, активно залучає працювати над розвитком комунікативних здібностей, формувати діяльнісне ставлення до процесу навчання¹³.

Враховуючи опис діяльності неформальної медичної освіти можна відмітити головні характеристики діяльної позиції здобувача вищої медичної освіти в процесі здобуття неформальної освіти:

- стійка навчальна мотивація (пізнання, спілкування у формі співробітництва);
- здатність формулювати мету та визначати умови її досягнення;
- володіння діями, які дозволяють досягти мети;
- здатність до самоконтролю та самооцінки результатів.

У процесі неформальної медичної освіти у ОНМедУ йде спрямування на особистісний потенціал майбутнього фахівця, на його професійну самореалізацію, ініціативність, на розвиток у нього здатності адаптуватись у професійних умовах. Тому методи і засоби навчання обираються в ОНМедУ таким чином, щоб кожний здобувач вищої освіти мав змогу проявити себе, свої здібності, вибірковість до матеріалу, виду й форми досліджувальної теми¹⁴.

Опанувати медичні науки допомагають здобувачам вищої освіти великі міжнародні навчальні платформи, які надають безкоштовний доступ та стоять поряд з українським народом у цей нелегкий час.

Коротка їх характеристика представлена у таблиці № 1.

2. Неформальна медична освіта лікарів

Для надання поточної, безпечної та високоякісної медичної допомоги пацієнтам лікар повинен навчатися протягом усього життя, що являється показником професіоналізму¹⁵.

У медичній освіті розвиток «професійної ідентичності» має важливе значення. Професійна ідентичність – це «репрезентація» себе, досягнута поетапно з плином часу, впродовж якого характеристики, цінності та

---

¹³Park G.M., Hong A.J. Not yet a doctor: medical student learning experiences and development of professional identity. *Journal of BMC Medical Education*. 2022. Vol. 22. № 1. P. 146.

¹⁴Wagan A. Medical students' perceptions of identity in communication skills training: a qualitative study. 2009. *Journal of Medical Education*. Vol. 43. № 3. P. 254-259.

¹⁵Hojat M. Veloski J. J. Gonnella J. S. Measurement and correlates of physicians' lifelong learning. *Journal of Academic Medicine*. 2009. Vol. 84. № 8. P. 1066–1074.

норми медичної професії узагальнюються та з'єднуються, в результаті чого лікар думає, діє та відчуває себе професіоналом¹⁶.

Таблиця 1

**Онлайн-платформи неформальної освіти
для здобувачів вищої медичної освіти**

Назва	Веб-адреса	Опис
Osmosis	https://www.osmosis.org/create	Прості, але надзвичайно інформативні відеолекції допоможуть кожному студенту.
ClinicalKey	https://www.elsevier.com/hubs/ukraine-medical-support?campid=22N19675	База знань для студентів. Книги, журнали, гайдлайни, відео та багато інших корисних матеріалів, зібраних в одному місці.
Complete Anatomy	https://www.better-evidence.org/	Платформа для вивчення анатомії з неймовірно деталізованими 3D зображеннями.
Coursera	https://blog.coursera.org/coursera-response-to-the-humanitarian-crisis-in-ukraine/	Навчальна платформа з величезною кількістю курсів та спеціалізацій надала безплатний доступ до своїх матеріалів студентам українських ВНЗ (за умови, що адміністрація ВНЗ подала відповідну заявку).
INgenius	https://www.facebook.com/INgeniusUA	Українська платформа для студентів медичних ВНЗ: можливості, новини, дослідження, цікаві матеріали та підбірки корисних сайтів.
Innerbody	http://www.innerbody.com/	Сайт з детальними анатомічними моделями людського тіла. Ресурс допоможе краще вивчити будову тіла та дізнатися назви систем та органів англійською.
Picmonics	https://www.picmonic.com/	Цей ресурс використовує велику кількість малюнків, щоб допомогти студентам навчатися. Він охоплює фундаментальні наукові дисципліни на зразок анатомії, фізіології, біохімії, мікробіології, фармакології, патології та епідеміології.

¹⁶Melnic A. S., Botez N. Formal, Non-Formal and Informal Interdependence in Education. Journal of Economy Transdisciplinarity Cognition. 2014. Vol. 17. № 1. P. 113–118.

Продовження таблиці 1

MedNet	https://mednet.uclahealth.org/	Цей сайт, доступний через Каліфорнійський університет охорони здоров'я в Лос-Анджелесі (UCLA), посилається на безліч інших важливих та корисних сайтів, включаючи PubMed, лабораторні та формулярні посібники, а також на Center for Disease Control (CDC) та багато чого іншого.
Hardin MD	https://web.archive.org/web/20170206082130/http://hardinmd.lib.uiowa.edu/	Чудовий сайт з Університету Айови цікавий однією особливістю. Окрім великої кількості статей про різні медичні стани, він має найголовніше – картинки! Це велика медична картинна галерея!
Healio	https://www.healio.com/	Платформа, яка поєднує у собі інформацію з багатьох медичних журналів та книжок.
Merck Manuals	https://www.msmanuals.com	Ресурс, на якому можна коротко, чітко та швидко ознайомитись із певним захворюванням, його патогенезом, клінікою, діагностикою та лікуванням
Free Book Centre	https://www.freebookcentre.net/	Велика безкоштовна електронна бібліотека. Містить підручники, посібники, лекції, атласи та купу усього іншого з багатьох дисциплін, у тому числі й великої кількості медичних.
Khan Academy	https://www.khanacademy.org/science/health-and-medicine	Онлайн-платформа, яка містить короткі відео-уроки, різноманітні статті. Є можливість пройти тести для закріплення отриманих знань.
National CPR Foundation (NCPRF)	https://www.nationalcprfoundation.com/courses/standar	Дає змогу пройти безкоштовні курси з серцево-легеневої реанімації у дорослих та дітей, а також надання першої медичної допомоги у випадку гострих серцевих станів, опіків, переломів, кровотеч та ін.

Професійна ідентичність дозволяє лікарям набути впевненості в собі, впливає на їхні стосунки з колегами, професійними групами та пацієнтами.

Як в інших галузях освіти, так і в медичній освіті все більше місця займають інформаційні технології, дистанційне навчання, онлайн-платформи для навчання.

Неформальна освіта є цінним підходом для лікарів, хто хоче просуватися в кар'єрі та відчувати особистий ріст. Це дозволяє лікарям

розвивати нові навички розширювати свою мережу та підтримувати сучасний інтерес¹⁷.

Можливості неформальної освіти безмежні і можуть бути доступними, як фізично, так і економічно.

Основні характеристики неформальної освіти лікарів включають:

– Розвиток нових навичок: неформальна освіта опанує нові навички та знання, які не можливо придбати у формальному середовищі. Це допомагає залишатися затребуваним у медицині та виділятися серед інших кандидатів на роботу.

– Можливість спілкування: відвідування програм неформальної освіти однодумців та експертів однієї медичної галузі. Це допомагає розширити професійну мережу та відкрити нові можливості для співпраці чи наставництва.

– Особистісний розвиток: неформальна освіта – це не лише професійний розвиток, це також шанс для особистісного зростання. Вихід із зони комфорту, вивчення чогось нового та складного підвищує впевненість та дає відчуття задоволення.

– Адаптивність: неформальна освіта йде в ногу з останніми тенденціями та змінами у медичній галузі, а в деяких випадках попереду.

Неформальна освіта лікарів на сьогоднішній день розвивається дуже стрімко та активно. Різні компоненти неформальної медичної освіти мають свої цілі, інтереси, підходи, принципи та способи організації подання навчання¹⁸.

Можна виділити три групи сегментів неформальної освіти лікарів:

- комерційні приватні організації та структури;
- некомерційні недержавні організації та структури;
- державні установи та структури додаткової освіти.

Комерційні приватні організації та структури мають надзвичайно широкі послуги за тематикою та формами. Вони включають проведення різноманітних комерційних курсів, семінарів, практикумів, майстер-класів, тренінгів для професійного та особистісного росту лікарів.

Комерційні фірми, школи, навчальні центри, тренінг-центри, приватні медичні установи та клініки діють самостійно та конкурують один з одним та з профільними медичними державними установами підвищення кваліфікації, центрами додаткової медичної освіти при держструктурах. Ці структури, до яких входять організації або

---

¹⁷Sargeant J., Mann K., Sinclair D., et al. Learning in practice: experiences and perceptions of high-scoring physicians. *Journal of Academic Medicine*. 2006. Vol. 81. № 7. P. 655-660.

¹⁸Teunissen P. W. Experience, trajectories, and reifications: an emerging framework of practice-based learning in healthcare workplaces. *Journal of Advances in Health Sciences Education*. 2015. Vol. 20. № 4. P. 843-856.

індивідуальні викладачі, тренери, консультанти, створюють освітні медичні навчальні програми, які відповідають потребам «клієнтів» та затребувані на «ринку» освітніх медичних послуг¹⁹.

До складу некомерційних недержавних організацій та структур для надання неформальної освіти лікарям входять громадські організації, фонди, недержавні установи, асоціації, профспілки тощо.

Неформальна освіта лікарів в сегменті некомерційних недержавних структур та організацій звільнена від затверджених програм, не має системи стандартів, не ліцензується, не акредитується і не контролюється спеціальними інстанціями. Некомерційні недержавні медичні організації та структури в своїх навчальних програмах роблять акцент на розвиток особистості, її професійних та академічних компетентностях.

Орієнтація більшою мірою на результат, ніж на процес, допомагає освітнім програмам некомерційних недержавних організацій та установ реалізувати нові методи, форми навчання, які можуть бути апробовані з подальшою адаптацією.

Державні медичні установи та структури додаткової освіти. Для більшості державних медичних установ освітні програми неформальної медичної освіти є допоміжними, що дозволяє заробляти додаткові фінансові кошти. Ці структури складаються з курсів підвищення кваліфікації, тематичного удосконалення та перепідготовки кадрів.

Це дає змогу державним медичним установам пристосуватися до нових реалій та розширити свої функції. Так, наприклад в Одеському національному медичному університеті існує навчально-науковий інститут безперервної підготовки лікарів, де пропонуються різноманітні медичні освітні програми в різних галузях медицини. Лікарі, які навчаються в цьому інституті отримують фундаментально-теоретичні та практико-орієнтовані знання, також активно використовуються активні форми і методи навчання, зокрема дистанційне навчання²⁰.

Сучасні технології дозволяють лікарям здобувати неформальну освіту найрізноманітнішими способами, як і здобувачі вищої медичної

---

¹⁹van Mook W. N., de Grave W. S., Gorter S. L., Muijtjens A. M., Zwaveling J. H., Schuwirth L. W., van der Vleuten C. P. Fellows' in intensive care medicine views on professionalism and how they learn it. *Journal of Intensive Care Medicine*. 2010. Vol. 36. № 2. P. 296–303.

²⁰Mylopoulos M, Brydges R, Woods NN, Manzone J, Schwartz DL. Preparation for future learning: a missing competency in health professions education? *Journal of Medical Education*. 2016. Vol. 50. № 1. P. 115-123.

освіти, лікарі активно застосовують міжнародні медичні онлайн-платформи, деякі з них представлені в таблиці № 2²¹.

Таблиця 2

Онлайн-платформи неформальної освіти для лікарів

Назва	Веб-адреса	Опис
Medvoice	https://medvoice.net/	Міжнародна медична науково-освітня платформа організовує міжнародні конгреси, наукові симпозиуми та конференції, проводить медичні школи, практичні курси, майстер-класи та вебінари.
Академія НСЗУ	https://academy.nszu.gov.ua/	Лікарі можуть удосконалити знання щодо взаємодії з електронною системою охорони здоров'я
UpToDate	https://phc.org.ua/uptodate	Клінічна повнотекстова база, яка включає повні описи станів хвороб та методи їх лікування.
Центр Громадського Здоров'я	https://portal.phc.org.ua/uk/view_all_courses/	Доступні різноманітні курси на цій платформі.
BMJ Best Practice та BMJ Learning	BMJ Best Practice_BMJ Learning	Один з найвідоміших британських медичних журналів надав всім українським лікарям вільний доступ до навчальних платформ з безперервного професійного розвитку лікарів.
Duolingo	https://blog.duolingo.com/duolingo-statement-ukraine/	Платформа для вивчення мов також підтримує Україну та надає вільний доступ до своїх уроків.
Medscape	https://www.medscape.com/	Великий медичний ресурс з новинами, статтями, довідковими та навчальними матеріалами.
Physicians Weekly	https://www.physiciansweekly.com/	Великий медичний журнал англійською.

²¹Перелік медичних (та не тільки) навчальних платформ з безплатним доступом на території України. INgenius: україномовний медичний медіа-ресурс. URL: <https://ingeniusua.org/> (дата звернення: 24.04.2022).

Продовження таблиці 2

U.S. National Library Medicine	https://www.nlm.nih.gov/	Сайт Національної медичної бібліотеки США. Багато посилань на корисні ресурси й матеріали.
Prometheus	https://prometheus.org.ua/	Українська освітня платформа, де можна безкоштовно пройти онлайн-курси з різних галузей. На сайті наразі є кілька медичних курсів
Sermo	http://www.sermo.com/	Велика соціальна мережа, створена спеціально для медичної спільноти. У будь-який час можна розповісти колегам про свій досвід та дізнатися як працюють лікарі в різних куточках світу.
Epocrates	http://www.epocrates.com/	База даних, у якій, зокрема, можна знайти клінічні настанови, нозології, ліки.
Among Doctors	https://amongdoctors.com/	Європейська соціальна професійна медична мережа, в якій працює зараз близько 2500 лікарів з більш ніж 60 країн і понад 40 медичних спеціальностей. Безпечне робоче середовище, де лікарі можуть обмінюватися інформацією, коментувати клінічні випадки, створювати робочі групи і спілкуватися з колегами.
DailyRounds	DailyR ounds	Платформа для лікарів, що об'єднує соціальну мережу і медичний журнал.
DoctorsHangout	DoctorsHangout.com	Ексклюзивний сервіс соціальних мереж останнього покоління для лікарів. Надає можливість встановлення нових професійних контактів, обміну клінічним досвідом і знаннями, аналізу унікальних медичних випадків.

Закінчення таблиці 2

Figure1	https://www.figure1.com/	Спільнота для професіоналів в сфері медицини, створена з метою безпечного обміну клінічними випадками і обговорення процесу лікування.
Mayo Clinic Social Media Network	https://www.mayoclinic.org/	Професійна соціальна мережа і спільне навчальне співтовариство для лікарів і медичних організацій, що використовують соціальні мережі, для поліпшення надання медичних послуг.
Sermo	https://www.sermo.com/	Одна з найнадійніших соціальних мереж для лікарів. Медики задають питання і отримують відповіді від сотень своїх колег, спільно розбирають важкі випадки.

ВИСНОВКИ

Неформальна медична освіта лікарів та здобувачів вищої освіти є однією з головних складових побудови освіти впродовж усього життя. Формальна та неформальна медичні освіти на даному етапі – це одне ціле, вони нерозривно пов'язані одна з одною. Сучасна формальна медична освіта характеризується збільшенням і розширенням програм неформальної медичної освіти, спрямованих на особистісний та професійний розвиток лікарів та здобувачів вищої освіти. Практика неформальної освіти дозволяє модернізувати систему медичної освіти, щоб кожен лікар або здобувач вищої освіти зміг розкрити свою індивідуальність, задовольнити професійні потреби на різних етапах навчання та трудової діяльності.

АНОТАЦІЯ

Для повного розкриття розвитку професійних, особистісних, інтелектуальних здібностей лікарів та здобувачів вищої освіти слід враховувати, що систему навчання особистості упродовж життя забезпечують такі форми освіти: формальна освіта (formal education), неформальна освіта (non-formal education) та інформальна освіта (informal education), серед яких неформальна освіта набуває все більшого значення. Важливо, що неформальна освіта, хоча і не є офіційно визнаною, а результати неформального навчання не завжди підтверджуються відповідними документами, може відбуватися і в

межах формального освітнього середовища. Неформальна освіта – це будь-яка організована і безперервна освітня діяльність, яка може здійснюватися в межах і поза межами освітніх закладів. Це – додаткове цілеспрямоване навчання, яке охоплює різноманітні галузі медицини.

Неформальна медична освіта пропонує можливості для підвищення обізнаності лікарів та здобувачів вищої освіти щодо того, коли і як вони можуть навчатися на щоденній практиці. Для цього потрібна культура навчання на робочому місці, за допомогою якої лікарі та здобувачі вищої освіти можуть використовувати існуючі відмінності між власною продуктивністю та продуктивністю своїх колег, щоб вчитися один в одного.

Досліджувати та навчатися лікарям та здобувачам вищої освіти допомагають комерційні приватні, некомерційні недержавні та державні організації, установи та структури медичної освіти. Абсолютно необхідний інструмент для навчання і самовдосконалення лікарів та здобувачів вищої освіти – це інтернет. У мережі у відкритому доступі на онлайн-платформах є величезна кількість матеріалів, статей, навчальних курсів, відео для лікарів та здобувачів вищої медичної освіти – для доступу до більшості з них потрібне лише знання англійської.

Таким чином, вищезазначене допомагає лікарям та здобувачам вищої освіти отримувати нові знання і слідкувати за останніми трендами в медицині, просувати свою кар'єру та особистісний ріст за межі формальної освіти.

Література

1. Конституція України : Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. зі змінами 2024 р. № 2145-VIII Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 8.

2. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08 лютого 2022 р. № 130. № 328/37664 Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 8. Ч. 5.

3. Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній/інформальній освіті здобувачами вищої освіти в Одеському національному медичному університеті: наказ від 28 грудня 2021 р. № 710-0.

4. Johnson M., Majewska D. Formal, non-formal, and informal learning: What are they, and how can we research them? Cambridge University Press & Assessment Research Report. 2022. 35 p.

5. Banit O., Vashchenko L. Non-formal development trends of adult education in Ukraine. UNESCO Chair Journal "Lifelong Professional Education in the XXI Century. 2021. № 3. P. 23–27.

6. Souto-Otero M. Young people's views of the outcomes of non-formal education in

youth organisations: Its effects on human, social and psychological capital, employability and employment. 2016. Journal of Youth Studies. Vol. 19. № 7. P. 938–956.

7. Aruștei C. C., Florea N., Manolescu I. T. Forms of learning within higher education. Blending formal, informal and non-formal. Cross-Cultural Management Journal. 2023. № 1. P. 7–15.

8. Gonzalez S., Bonal X. COVID-19 school closures and cumulative disadvantage: Assessing the learning gap in formal, informal and non-formal education. European Journal of Education. 2021. Vol. 56. № 4. P. 607–622.

9. Hodkinson P., Colley H., Malcolm J. The Interrelationships Between Informal and Formal Learning. Journal of Workplace Learning. 2003. Vol. 15. № 7/8. P. 313–318.

10. Niemi P. M. Medical students' professional identity: self-reflection in the preclinical years. Journal of Medical Education. 1997. Vol. 31. № 6. P. 408-15.

11. White M.T., Borges N.J., Geiger S. Perceptions of factors contributing to professional identity development and speciality choice: a survey of third- and fourth-year medical students. Annals of Behavioral Science of Medical Education. 2011. Vol. 17. № 1. P. 18-23.

12. Monroe L. Identity, identification and medical education: why should we care? Journal of Medical Education. 2010. Vol. 44. № 1. P. 40-49.

13. Park G.M., Hong A.J. Not yet a doctor: medical student learning experiences and development of professional identity. Journal of BMC Medical Education. 2022. Vol. 22. № 1. P. 146.

14. Wagan A. Medical students' perceptions of identity in communication skills training: a qualitative study. 2009. Journal of Medical Education. Vol. 43. № 3. P. 254-259.

15. Hojat M. Veloski J. J. Gonnella J. S. Measurement and correlates of physicians' lifelong learning. Journal of Academic Medicine. 2009. Vol. 84. № 8. P. 1066–1074.

16. Melnic A. S., Botez N. Formal, Non-Formal and Informal Interdependence in Education. Journal of Economy Transdisciplinarity Cognition. 2014. Vol. 17. № 1. P. 113–118.

17. Sargeant J., Mann K., Sinclair D., et al. Learning in practice: experiences and perceptions of high-scoring physicians. Journal of Academic Medicine. 2006. Vol. 81. № 7. P. 655-660.

18. Teunissen P. W. Experience, trajectories, and reifications: an emerging framework of practice-based learning in healthcare workplaces. *Journal of Advances in Health Sciences Education*. 2015. Vol. 20. № 4. P. 843-856.

19. van Mook W. N., de Grave W. S., Gorter S. L., Muijtjens A. M., Zwaveling J. H., Schuwirth L. W., van der Vleuten C. P. Fellows' in intensive care medicine views on professionalism and how they learn it. *Journal of Intensive Care Medicine*. 2010. Vol. 36. № 2. P. 296–303.

20. Mylopoulos M, Brydges R, Woods NN, Manzone J, Schwartz DL. Preparation for future learning: a missing competency in health professions education? *Journal of Medical Education*. 2016. Vol. 50. № 1. P. 115-123.

21. Перелік медичних (та не тільки) навчальних платформ з безплатним доступом на території України. INgenius: україномовний медичний медіа-ресурс. URL: <https://ingeniusua.org/> (дата звернення: 24.04.2022).

Information about the author:

Kovtun Larysa Oleksandrivna,

Candidate of Medical Sciences,

Associate Professor at the Department of Dermatology and Venereology

Odesa National Medical University

2, Valikhovskiy lane, Odesa, 65082, Ukraine